

ВСТУП

Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції щодо розвитку освіти. З'явилася нагальна потреба суспільства у творчих, інтелектуально й духовно розвинутих громадянах.

На вістрі цих проблем відбувся бурхливий ріст таких навчальних закладів, як ліцеї, гімназії, спеціальні заклади для обдарованих дітей, школи-комплекси, приватні, недільні школи, авторські тощо.

Ключовим завданням концепції розвитку навчальних закладів нового типу є творча особистість, індивідуальна робота з обдарованими дітьми, які вирізняються насамперед високим інтелектом, що є наслідком як природніх задатків, так і сприятливих умов виховання.

Якщо у процесі навчання учнів учитель враховує їхні вікові та індивідуальні особливості, успіх досягається швидше і за мінімальних витрат часу.

Мета розвитку найпідготовленіших учнів - допомогти їм реалізувати їхні індивідуальні якості, не загубитися в "сірій масі" учнів, сприяти переорієнтації їхнього репродуктивного мислення на творче індивідуальне конструювання. У розвитку їхніх здібностей важливе значення має забезпечення та розширення інформованості в тих галузях, які їх цікавлять, організація для них різноманітної діяльності.

Розділ I. Теоретико-методологічні підходи до вивчення природи обдарованості

За умов реформування системи національної освіти, піднесення ролі творчої особистості в суспільстві значної актуальності набуває проблема обдарованих дітей.

Обдаровані люди приносять велику користь суспільству, державі, є її гордістю. Тому перед суспільством, державою, школою і сім'єю постає проблема навчання і виховання таких дітей.

Одним з важливих напрямків діяльності вчителя в загальноосвітній школі є його робота з учнями, які мають особливі здібності.

Здібності - це психічні властивості індивіда, які є передумовою успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці).

Здібності не є природженими (генетично задаються лише задатки), а соціально-набутими. Визначальними у розвитку здібностей є умови життя і взаємовідносини з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються на базі засвоєння суспільного досвіду, виховання і навчання, в процесі трудової діяльності. Найуспішніше формуються здібності в умовах, коли праця стає життєвою потребою, і людина у своїй діяльності керується високими громадськими мотивами.

Виділяють загальні здібності, які тією чи іншою мірою виявляються у всіх видах людської діяльності (загальні розумові здібності, пам'ять, увага та ін.) і спеціальні здібності, які відповідають вузькому колу вимог конкретної діяльності (музичний слух - для музиканта, психомоторне чуття - для пілота, творча уява - для конструктора тощо).

Весь період життєвого шляху людини - від народження до старечого віку, тобто онтогенез, супроводжується розвитком особистості. Кожний момент життєвого шляху виявляється у певному рівні розвитку властивостей,

здібностей людини. На цей аспект особисто вказував С.Л. Рубінштейн. Він зазначив, що розвиток людини - на відміну від накопичення досвіду, оволодіння знаннями, вміннями, навичками - це розвиток її здібностей. І, навпаки, розвиток здібностей людини - це є те, що являє собою розвиток як такий, на відміну від накопичення досвіду. Здібності формуються не тільки в результаті засвоєння продуктів діяльності людства, а й насамперед у процесі створення їх самою людиною.

Обдарованість людини визначається діапазоном нових можливостей, котрі відкриває реалізація нових можливостей. Здібності людини - це внутрішні умови її розвитку, які формуються в сукупності з задатками під впливом зовнішніх умов у процесі взаємодії людини з навколишнім середовищем.

У своєму розвиненому вигляді здібності включають певні знання. Знання — важливий показник не тільки розумового, а й загального духовного розвитку особистості. Між знаннями і здібностями є двоякий зв'язок: набування знань залежить від здібностей, внаслідок же їх нагромадження розвиваються самі здібності.

Узагальнені знання стають компонентами здібностей, входять до складу умінь людини діяти, оперувати ними можна при розв'язанні нових задач. Можна сказати, що вміння – це знання людини в дії.

Між емоціональними, мотиваційними та іншими компонентами здібностей є взаємний зв'язок. Успіхи в діяльності, до якої людина особливо здібна, породжують і змінюють почуття любові до неї, а це почуття, надаючи особистості нової енергії, завзяття в роботі, приводить до нових успіхів у ній і розвитку потрібних для неї здібностей.

Зацікавлене, любовне ставлення до роботи є важливою умовою зосередження, стійкої уваги до неї. Чим складніше завдання, тим більші вимоги становить воно до уваги людини. Здатність глибоко зосереджуватися на

здійсненні своїх задумів властива багатьом поетам, художникам, композиторам.

Розв'язання задач у кожній галузі людської діяльності нікому не дається без зусиль та боротьби. Воно йде через переборення труднощів, яке вимагає наполегливості, сили волі та інших її якостей. Це стосується як звичайних, так і видатних людей.

На рівні *загальнонаукової методології* вивчення феномена обдарованості доцільно використати системний підхід, який передбачає необхідність комплексного дослідження проблеми. Зазначимо, що "обдарованість" належить до трансдисциплінарних понять, є багатозначним і не визначеним остаточно, а тому досліджувати його необхідно комплексно на різних наукових рівнях, зокрема, на фізіологічному, психологічному, генетичному, педагогічному тощо.

Серед найбільш розповсюджених і загальноприйнятих теоретичних підходів до проблеми обдарованості визначаються такі: *трансцендентальний* (Я. Коменський), який пояснює походження обдарованості даром Божим; *соціогенний* (К. Гельвецій, Д. Дідро, Дж. Локк, В.П. Ефроїмсон та інші), прихильники якого наполягають на вирішальному значенні оточуючого середовища, соціуму, у формуванні видатних здібностей; *спадково-еволюційний (біогенний)* (Ф. Гальтон, Г. Айзенк та інші), сутність якого полягає у прямому наслідуванні дітьми видатних здібностей від своїх талановитих предків; *психогенетичний* (Ч. Ломброзо, В.П. Ефроїмсон та інші), що пов'язує прояви талановитості з глибинними захворюваннями психіки обдарованої особистості; *фізіологічний* (І.П. Павлов, І.М. Сеченов та інші), у межах якого причини обдарованості пояснюються специфікою будови та функціонування центральної нервової системи, зокрема функціональною спеціалізацією півкуль головного мозку; *теорія здібностей* (Б.Г. Ананьєв, Г. Гарднер, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов та ін.), згідно з якою існують анатомо-фізіологічні й функціональні особливості людини (задатки), що створюють певні передумови для розвитку індивідуально-психологічних

особливостей, які відрізняють одну людину від іншої (здібностей), розвиток і вдосконалення яких відбувається у процесі цілеспрямованої діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури до питання обдарованості можна визначити три *основні напрями* наукових пошуків сучасних дослідників, а саме: *соціогенний* (обдарованість залежить від умов життя та системи виховання дітей у певному соціумі), *біогенний* (обдарованість зумовлена природними чинниками) та *аксіологічний* (обдарованість визначається ціннісними змістами індивідуальної свідомості).

Розробка проблеми обдарованості розглядається вітчизняними (російськими та українськими) дослідниками, зокрема роботи Д.Б. Богоявленської, О.І. Кульчицької, Н.С. Лейтеса, О.М. Матюшкіна, В.О. Моляко, О.Л. Музики, О.О. Музики, Д.В. Ушакова та інших.

На основі узагальнення підходів зарубіжних та вітчизняних вчених до розуміння сутності обдарованості, поняття "*обдарованість*" може бути визначено як індивідуальна потенційна своєрідність спадкових (задатки), соціальних (відповідний освітній простір) та особистісних (позитивна „Я"-концепція, наявність відповідних вольових якостей, спрямованості, наполегливості тощо) передумов для розвитку здібностей особистості до рівня вище за умовно "середній", завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

Проаналізувавши основні підходи до створення моделей обдарованості у західній науці, зокрема моделі Д. Гілфорда, Дж. Ронзуллі, П. Торранса, Ф.Монкса, Д.Фельдх'юсена, А.Танненбаума, Р. Стернберга, Г. Гарднера, К. Хеллера, К. Перлет, В.Сієрвальд та інших можемо відзначити співіснування двох основних підходів у поясненні природи обдарованості: 1) обдарованість – інтегративна (загальна) якість особистості (тобто, якщо людина обдарована, то вона здатна досягнути видатних успіхів у багатьох видах діяльності); 2) обдарованості загальної не існує, вона завжди прив'язана до конкретного виду діяльності, і кожна людина може бути визнана обдарованою у певному виді

діяльності, необхідно лише знайти цю сферу і допомогти людині (дитині) реалізуватися. Наявні суперечності в оцінці місця та значення інтелекту та креативності у структурі обдарованості.

У процесі аналізу стану вивчення проблеми обдарованості у західній психолого-педагогічній літературі спостерігаються деякі тенденції, зокрема зростання *інтересу* до природи обдарованості, методик її ідентифікації та подальшого розвитку; домінування *інтегративного підходу* у дослідженні феномену обдарованості; активізація *наукових пошуків* у визначеній сфері, що реалізувалася у створенні багатофакторних моделей обдарованості, проведенні численних експериментів, розробці науково обґрунтованого методичного супроводу обдарованої особистості; поєднання у структурі обдарованості власне *чинників обдарованості* (загальних та інтелектуальних здібностей, креативності), *особистісних характеристик* (мотивації досягнень, наполегливості, готовності до застосування зусиль, здатності до подолання стресу, стратегій роботи і навчання), *чинників оточення* (заохочення у родині, освітнього рівня батьків, мікроклімату у школі, важливих подій у житті, досвіду досягнень і невдач тощо).

Заслугує уваги розроблена О.Є. Антоною модель обдарованості особистості, що включає такі компоненти:

ядро обдарованості: *здібності (загальні та/або спеціальні), розвинені на рівні вищому за середній* – як сукупність індивідуально-психологічних особливостей, що є умовою успішного, високоякісного виконання людиною певної діяльності й зумовлюють різницю у динаміці оволодіння необхідними для неї знаннями, вміннями та навичками; *креативність* — як здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язування задач, що характеризується цілим рядом параметрів (дивергентне мислення, вміння бачити проблему, здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, відчуття вишуканості ідей, здатність до синтезу та аналізу, швидкість мислення, розвинута інтуїція, здатність до ризику, гнучкість у мисленні та діях); *спрямованість особистості до певного*

виду діяльності - як бажання працювати саме у цій сфері, отримання задоволення від діяльності, потреба постійно звертатися до неї;

чинники, що впливають на рівень прояву (реалізації) основних компонентів ядра обдарованості: *спадкові дані* - біофізіологічні, анатомофізіологічні особливості організму (задатки) - які є передумовою розвитку відповідних здібностей; *середовище (освітній простір)* – стимулююче оточення, що сприяє розвитку відповідних здібностей (родина, школа, держава та ін.); *виховні впливи* - цілеспрямований розвиток здібностей та обдарувань за умови єдності у діяльності сім'ї, загальноосвітнього закладу, позашкільних закладів освіти; *досвід виконуваної діяльності* — включення людини у різні види діяльності щодо оволодіння суспільним досвідом і вміле стимулювання її активності у цій діяльності, що здатне здійснити дієвий розвиток її потенційних можливостей; *особливості емоційно-вольової сфери*, які проявляються у наполегливості щодо виконання завдань, у прагненні до змагань, упевненості у своїх силах і здібностях, повазі до інших, емпатійному ставленні до людей, терпимості до особливостей інших людей, схильності до самоаналізу, толерантному ставленні до критики, незалежності у мисленні і поведінці, почутті гумору тощо; *наявність системи цінностей* – що відображається у реалістичній „Я"-концепції, внутрішній мотивації, яка зумовлюється ціннісними змістами індивідуальної свідомості, автономністю, самодостатністю, незалежністю від ситуативних чинників, спрямованістю у майбутнє; *випадковість* — як прояв закономірності зустрічі з Учителем, спроможним розкрити унікальність індивідуальності дитини і створити умови для самостійного пошуку себе і свого шляху, самовираження у продуктах творчості тощо.

Отже, в останнє десятиріччя *активізувався інтерес* до проблеми дослідження, що підтверджується кількістю наукових розвідок вітчизняних учених. Дослідниками звертається значна увага на *вдосконалення поняттєвого апарату* проблеми, зокрема уточнюються такі поняття як "здібності",

"обдарованість", "талановитість" тощо. Серед сучасних концепцій обдарованості найбільш визнаною є *модель*, яка складається з трьох основних компонентів: загальних та спеціальних *здібностей* особистості, рівень розвитку яких сягає вище за середній; креативності особистості; мотивації (спрямованості) особистості до певного виду діяльності.

Розділ II. Специфіка навчально-виховної роботи з обдарованою учнівською та студентською молоддю.

Закон України "Про освіту" передбачає, що для розвитку здібностей, обдарувань і таланту створюються профільні класи (з поглибленим вивченням окремих предметів або початкової допрофесійної підготовки), спеціалізовані школи, гімназії, ліцеї, колегіуми, а також різні типи навчально-виховних колективів, об'єднань. Найбільш обдарованим дітям держава надає підтримку і заохочує (стипендії, направлення на навчання і стажування до провідних вітчизняних і зарубіжних освітніх, культурних центрів).

Важлива роль у підтримці інтелектуально здібної дитини, здатної до наукової творчості, належить Малій академії наук України. У 27 її територіальних відділеннях навчається до 30 тисяч учнів шкіл та профтехучилищ. Працюють з ними учені з більш як 35 вищих закладів освіти та наукових установ НАН України.

Учні з особливими здібностями характеризуються порівняно високим розвитком мислення, довготривалим запам'ятовуванням навчального матеріалу, добрими навичками самоконтролю в навчальній діяльності, великою працездатністю та ін. Їм притаманна неординарність, свобода висловлювання думки, багатство уяви, чіткість різних видів пам'яті, швидкість

реакції, вміння піддавати сумніву й науковому осмисленню певні явища, стереотипи, догми. Це створює сприятливі морально-психологічні умови для активної навчальної діяльності та збільшення її обсягу й інтенсивності з тим, щоб навчальне навантаження сприяло розвитку навчальних можливостей учнів, а не стримувало цей процес через недостатню їх завантаженість.

Цікавою є зарубіжна практика роботи з обдарованими дітьми. В школах Англії надають великого значення роботі з ними. Передусім цьому сприяє жорстка диференціація навчання і селекція, раннє виявлення обдарованості, надання допомоги сім'ям з низьким рівнем доходів для оплати навчання дітей у приватних школах з тим, щоб допомогти обдарованим дітям з робітничого середовища здобути найкращу освіту; створення гомогенних груп, в яких є змога ефективніше організувати навчання обдарованих; індивідуальний підхід у навчанні, гнучкість навчального розкладу; створення міжшкільних навчальних курсів для обдарованих дітей; прискорене засвоєння курсу школи чи окремих курсів; використання найсучасніших технічних засобів у навчальному процесі, насамперед комп'ютерів, дослідницького та проблемного методів навчання, а також методу проєктів, що самостійно розробляються, організація конкурсів та олімпіад.

У США для дітей з особливими здібностями існує прискорене навчання, програма якого передбачає дострокове завершення шкільного навчання. Обдарованій дитині можуть дозволити почати навчатися в школі раніше. В її стінах створюють умови для засвоєння нею програми швидше, ніж це під силу учням із середніми здібностями. Можливе дострокове переведення із класу в клас. У роботі з такими дітьми практикують швидкий темп навчання з окремих дисциплін, створення спеціальних груп прискореного навчання, складання тестів з окремих дисциплін екстерном. Використовуються програмоване та індивідуалізоване навчання і комп'ютер.

Узагальнення досвіду навчання обдарованої особистості за кордоном, зокрема Великобританії, Німеччини, Франції, Російської Федерації, США, Японії дає можливість виявити, що у теорії й практиці навчання обдарованих дітей використовують 2 основних підходи: *кількісний* (обсяг, темп, інтенсивність) та *якісний* (характер викладу навчального матеріалу).

Серед основних стратегій навчання обдарованих дітей можна виокремити ті, що базуються на *кількісних змінах*: “*стратегія прискорення*”, тобто збільшення темпу опанування навчального матеріалу та можливість для обдарованої дитини опанувати програму окремого класу (класів) екстерном; „*стратегія інтенсифікації*”, яка пов'язана із накопиченням обсягу засвоєного матеріалу. Стратегія інтенсифікації передбачає поділ на „горизонтальну” та „вертикальну”. „Горизонтальна” означає доповнення навчального плану новими курсами та предметами, а „вертикальна” – оволодіння вищим рівнем засвоєння матеріалу та орієнтацією на якісно новий рівень розвитку особистості. Найхарактернішою рисою такої інтенсифікації є поглиблене вивчення спеціалізованого блоку навчальних предметів.

Стратегія навчання обдарованих дітей, що спрямована на *якісні зміни* у змісті освіти, базується на його модернізації згідно з цілями розвитку дитячої обдарованості. Найбільшу популярність отримала *стратегія збагачення* навчальних програм: розширення світогляду дитини та вибір нею найбільш привабливого виду навчальних занять відповідно до своїх схильностей; розвиток мислення та пізнавальних здібностей, що дає можливість учневі проводити власні дослідження; розвиток творчих здібностей учнів та їх самовдосконалення шляхом раціонально спланованого навчального процесу і використання власного внутрішнього інтелектуального потенціалу.

Можна виділити кілька основних заходів щодо роботи з обдарованими учнями. Передусім, це надання їм можливості виконувати більший обсяг навчальних завдань. При цьому має бути витриманий оптимальний обсяг додаткової роботи (щоб уникнути перевантаження).

Збільшення кількості завдань має поєднуватися з обов'язковим підвищенням їх складності. Це сприятиме інтелектуальному розвитку, стане ефективним засобом формування здібностей обдарованої молоді.

Особливе значення для піклування про зростання творчої активності учнів має вміння учнів виділяти проблему, створювати проблемні ситуації у процесі навчання, знаходити шляхи їх вирішення, відбирати і структурувати навчальний матеріал, виділяти головне, суттєве, прагнути до самовдосконалення.

Серед шляхів формування творчої активності є пошук вчителем дієвих стимулів для активізації творчості учнів, диференційований та індивідуальний підхід, заохочення обдарованих учнів до творчого пошуку. Унаслідок такої психолого-педагогічної роботи реалізується призначення педагогічної науки - сприяти саморозвитку особи, усвідомленню учнем вищих цінностей існування людини.

Існує кілька типів індивідуальної обдарованості: раціонально-мислительний – необхідний ученим, політикам, економістам; образно-художній – дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам; раціонально-образний – історикам, філософам, учителям; емоційно-почуттєвий – режисерам, літераторам. Щодо обдарованих учнів особливу увагу слід звернути на такі моменти: повне задоволення запитів найпідготовленіших дітей у поглибленому вивченні предметів на основі широкого ознайомлення їх з сучасною наукою; створення умов для задоволення їх різнобічних пізнавальних інтересів і водночас для розвитку здібностей, виявлених у певній галузі діяльності; забезпечення можливостей для широкого вияву елементів творчості в навчальній і позашкільній роботі; залучення їх до надання допомоги своїм однокласникам у навчанні, в розвитку навчальних можливостей; запобігання розвитку в них переоцінки своїх можливостей, лінощів через систематичну недовантаженість. Форми роботи з цією категорією учнів – групові та індивідуальні заняття на уроках і

позаурочний час, факультативи. Зміст навчальної інформації для них має доповнюватися науковими відомостями, які вони можуть отримати в процесі виконання додаткових завдань за той самий час, що й інші учні, але за рахунок прискореного темпу обробки навчальної інформації. У методах навчання цих учнів мають превалювати самостійна робота, частково-пошуковий і дослідницький підходи до засвоєння знань, навичок та умінь. Контроль за їх навчанням спрямовується на стимулювання поглибленого вивчення навчального матеріалу, його систематизацію, класифікацію, перенесення знань у нові ситуації, виявлення і розвиток творчих елементів у навчанні. Домашні завдання для таких учнів повинні бути творчими.

Названі моменти в навчальних заняттях доповнюють системою позакласної та позашкільної роботи (виконання учнем позанавчальних завдань, відвідування занять гуртка або участь у масових систематичних заходах: вечорах, оглядах-конкурсах художньої, технічної та інших видів творчості, зустрічі з ученими та ін.). Індивідуальні форми позакласної роботи передбачають виконання школярами різноманітних завдань, участь в олімпіадах. Важливо керувати позакласним читанням учнів. Учителі мають налагоджувати контакти з позашкільними установами, де займаються їх вихованці. Вивчаючи інтереси і нахили учнів, вони допомагають їм обрати профіль позашкільних занять.

У роботі з цією категорією учнів не тільки створюють сприятливі умови для їх розвитку на уроках і позаурочній діяльності, а й психологічно готують до наполегливої праці. Вони мають усвідомити, що розвинути свої здібності й досягти успіху можуть лише ті, хто готовий подолати труднощі. Брак таланту пояснюється не збідненою людською природою, а й відсутністю сильних натур, здатних виявити мужність, наполегливість, сувору дисципліну в самоосвіті, самовихованні, в критичному самоосмисленні загальноприйнятих норм, стереотипів, у захисті нового.

Розвиток обдарованих дітей гальмується через: відсутність соціально-матеріальної бази, потрібної для вияву різнобічних талантів дітей, їхньої творчості; формалізовану, механізовану та автоматизовану систему навчання; поневолення дитячої обдарованості бездуховною масовою культурою; відсутність психологічної допомоги дітям у подоланні комплексу неповноцінності.

У вихованні цієї категорії дітей особлива відповідальність лягає на сім'ю. Неправильний підхід до талановитих дітей у родинному колі, їх обожнювання призводять до негативних наслідків. А. Макаренко у своїй "Книзі для батьків" наводить цікавий приклад виховання єдиного сина в сім'ї Кетових. Завдяки детально продуманій системі виховання Вітько швидко випередив однолітків у навчанні. У п'ять років він правильно говорив російською і німецькою мовами, в десять - почав знайомство з класичною літературою, у дванадцять читав в оригіналі Шекспіра, "перескочив" через десятий клас, а в сімнадцять вступив на фізико-математичний факультет університету, вразивши професорів своєю обдарованістю та ерудицією. Проте він сформувався як егоїст, холодний цинік, байдужий до всього і до всіх. Головним для нього був він сам, його успіхи і задоволення. Тому так бездушно відмовляється він принести ліки хворому батькові.

Педагоги і батьки повинні керуватися твердженням В. Сухомлинського про те, що у природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної.

Протягом останніх років в нашій державі спостерігаються позитивні особливості розбудови системи навчання обдарованої молоді. В Україні накопичено значний науково-методичний потенціал щодо навчання і виховання обдарованих студентів, який реалізується як у цілеспрямованій роботі кафедр освітнього закладу, так і в діяльності окремих викладачів. Проте не завжди така робота координується керівництвом ВНЗ чи спеціально створеним для відповідної функції підрозділом університету.

Традиційно провідним напрямом навчання обдарованих студентів залишається залучення їх викладачами до науково-дослідної роботи у наукових гуртках та проблемних групах, участі в конкурсах наукових робіт та олімпіадах із спеціальності, а також у студентських наукових конференціях. Серед стратегій навчання обдарованих студентів частіше використовуються збагачення змісту навчального матеріалу, поглиблене вивчення предмету, диференціація та індивідуалізація навчання. Визнаючи ефективність проблемності у навчанні, більшість викладачів частіше застосовують *інформаційно-ознайомлювальні* методи. Організація навчання обдарованих студентів передбачає, в основному, підготовку для студентів диференційованих завдань різного рівня за умови традиційного їх поділу на академічні групи. Лише в деяких вищих навчальних закладах реалізується навчання обдарованих студентів за індивідуальними програмами та поділ їх на спеціальні групи за рівнем здібностей. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності обдарованих студентів відрізняються різноманітністю і, як правило, мають професійну спрямованість. Аналіз роботи, яка проводиться, свідчить, що цілеспрямоване навчання обдарованих студентів у більшості вищих навчальних закладів, зокрема педагогічних університетів здійснюється за власної ініціативи викладачів і студентів, оскільки адміністрацією не приділяється необхідної уваги цьому напрямку роботи.

Отже, розвиток обдарованості майбутнього спеціаліста потребує створення у ВНЗ цілісної системи, яка передбачала б виявлення та підтримку обдарованої молоді; розвиток та реалізацію її здібностей; стимулювання творчої роботи студентів та викладачів; активізацію навчально-пізнавальної діяльності молоді; формування резерву для вступу у ВНЗ, магістратуру та аспірантуру, підготовку наукових та педагогічних кадрів. Ця система повинна охоплювати заклади освіти різних рівнів акредитації: середня загальноосвітня школа, педагогічний ліцей, педагогічне училище, вищий педагогічний заклад освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти, в яких має бути організована

цілеспрямована профорієнтаційна робота, підтримка педагогічно обдарованих учнів і створені відповідні умови.

У межах професійної обдарованості може бути виділено як окремий вид педагогічну обдарованість. Аналіз ідей вітчизняних педагогів щодо існування та розвитку педагогічної обдарованості (педагогічного таланту) дає можливість виділити такі компоненти педагогічно обдарованої особистості: *педагогічні здібності*, рівень розвитку яких вище за середній; *педагогічна креативність*, тобто здатність до педагогічної творчості; *педагогічне покликання*, як спрямованість особистості до виконання педагогічної діяльності; *інтелектуальні здібності*, як необхідний чинник, що сприяє засвоєнню та трансформації знань у визначеній науковій сфері.

Однак вивчення проблеми обдарованості та педагогічної обдарованості не є вичерпним і потребує дослідження щодо роботи вищого закладу освіти з обдарованою молоддю; щодо відбору змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів, а також форм і методів навчання педагогічно обдарованих студентів. Доцільно звернути увагу на необхідність цілеспрямованої і систематичної роботи ВНЗ щодо виявлення і підтримки обдарованої студентської молоді.

Перспективними напрямками розвитку проблеми навчання і виховання обдарованої молоді в Україні є такі:

– Створення державної системи *добору і навчання* талановитої молоді, розроблення і запровадження механізмів її *державної підтримки*. Варто зазначити, про необхідність удосконалення і розвитку вітчизняних традицій з пошуку, підтримки і розвитку обдарованих дітей та молоді; сприяння їх залученню до участі у всеукраїнських і міжнародних олімпіадах, конкурсах, турнірах тощо.

– *Забезпечення умов для рівноправного доступу до освіти* дітей і молоді з *особливими потребами* за рахунок забезпечення варіативності здобуття базової освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей. З цією метою передбачено *створення цілісної багаторівневої системи закладів* різних типів

та форм власності, які спрямовані на розвиток здібностей, талантів та обдарувань дітей та молоді, а також *індивідуалізацію* навчання обдарованої учнівської та студентської молоді.

– *Залучення кращих інтелектуальних та духовних сил суспільства в освітню сферу.* Слід зауважити, що у системі педагогічної освіти повільно впроваджуються багатоваріантні моделі і програми здобуття педагогічної освіти, не забезпечується диференційована підготовка педагогічних працівників для роботи з обдарованими дітьми у навчальних закладах нового типу.

Розділ III. Організація роботи з обдарованими учнями в позашкільному навчальному закладі

Перспективним вирішенням проблеми розвитку творчої особистості стає організація такого педагогічного процесу, який започатковує методику пошуку і відбору обдарованих дітей та створює умови для розвитку їх природних та творчих здібностей.

Робота з обдарованими учнями має бути спрямована на виконання наступних завдань:

- пошук і цілеспрямований вияв обдарованих дітей;
- створення максимально сприятливих умов для інтелектуального, духовного, морально-естетичного, фізичного розвитку вихованців;
- розробка та впровадження нового змісту освіти, прогресивних технологій навчання;
- забезпечення фундаментальної освітньої підготовки;
- виховання національно свідомого громадянина України;
- надання можливості вихованцям реалізувати власні творчі здібності на терені дослідницько-пошукової та наукової діяльності;
- здійснення просвітницької та видавничої діяльності.

Основними принципами реалізації програми "Обдарованість" є гуманізм, демократизм, науковість та інтегративність, природовідповідність,

системність, культуровідповідність, розвивального навчання, єдність інтелектуального, морального, фізичного та естетичного розвитку.

Обдарована особистість розглядається як сукупність природних та інтелектуальних здібностей, що сприяють поглибленому розумінню навколишнього світу, забезпечують високоякісне навчання і творчість учнів.

Відповідно до цього розроблена модель Обдарованості особистості, зокрема:

1. Психологічні властивості:

- наявність природних задатків до активного цілісного світосприйняття;
- природно обумовлені потреби до розумової праці;
- прагнення власної емоційної незалежності, усвідомлення власної природно-соціальної цінності.

2. Інтелектуальні здібності:

- пізнавальний інтерес;
- інформаційна ерудиція;
- високий рівень інтелектуального розвитку; нестандартність мислення;
- здатність до абстрагування;
- діалектне бачення.

3. Творчий потенціал:

- оригінальність у вирішенні навчально-пізнавальних питань;
- ініціативність;
- цілеспрямованість у виборі професійних видів діяльності
- неординарність підходів; інтенсивність розумової праці.

4. Світоглядні цінності:

- високий рівень свідомості і культури;
- ініціативно-активна відповідальність;
- активність;
- високий рівень морально-естетичної культури, самоаналізу, самоконтролю;
- розвинені якості (соціальні, державно-правові, економічні, політичні,

екологічні, громадянські, організаційні, гуманістичні, родинні, моральні, естетичні).

В Україні важливого значення позашкільної роботи з здібними та обдарованим дітьми набуває діяльність Центру дитячої та юнацької творчості, зокрема його структурного підрозділу – відділу наукової пошуково-дослідницької роботи.

Метою програми позакласної та позашкільної роботи із здібними та обдарованими учнями в Центрі дитячої та юнацької творчості є всебічне сприяння розвитку обдарованої дитини, формування творчої особистості, створення оптимальних умов роботи із здібними та обдарованими вихованцями, надання методичної допомоги педагогічним працівникам

Функціонування програми здійснюється через реалізацію таких завдань:

- розширення мережі творчих об'єднань за інтересами, груп профорієнтаційної підготовки, розширення роботи територіального відділення МАН, організація індивідуальної роботи;
- здійснення співробітництва у системі "обдарована дитина – творчий керівник, високо досвідчений фахівець" для забезпечення високих знань, умінь, навичок учнів з обраного виду діяльності;
- розвиток творчого потенціалу педагогічних кадрів, їх підготовка, перепідготовка та самоосвіта;
- розробка та апробація нових навчальних планів, програм, методичних рекомендацій для забезпечення ефективної роботи з даною категорією вихованців;
- впровадження нових освітніх технологій, психолого-педагогічних, медичних, фізіологічних рекомендацій з питань навчання, виховання, розвитку творчих здібностей дітей.

Основними напрямками реалізації програми роботи з обдарованими учнями є виявлення, залучення та диференціація обдарованих дітей до системної творчої діяльності в гуртках, студіях, творчих об'єднаннях науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, художньо-естетичного напрямів та до науково-дослідницької, пошукової діяльності в МАН.

Розширення пізнавальних інтересів, вмінь, навичок шляхом залучення до навчання в групах початкового, основного та вищих рівнів, залучення обдарованих учнів до масових заходів районного, обласного та всеукраїнського рівнів.

Складовою системи інноваційної роботи з обдарованими дітьми в Центрі дитячої та юнацької творчості є діяльність відділу наукової пошуково-дослідницької роботи.

Головним завданням роботи відділу є:

- розвиток особистості, спрямований на розкриття природних здібностей, інтелекту та формування духовності вихованців;
- досягнення кожним вихованцем соціально необхідного рівня загальноосвітньої підготовки понад державний стандарт;
- задоволення індивідуальних запитів дітей та їхніх батьків у особистісно-орієнтованому навчанні, поглибленому оволодінні знаннями;
- створення оптимальних умов для самореалізації особистості.

Відділ наукової пошуково-дослідницької роботи це:

- інтелектуально-духовний центр плекання національної еліти України;
- розвиток особистості, що поєднує самопізнання з відкриттям природи буття людини. Всесвіту і суспільства, нації і людства;
- осередок творчої самореалізації особистості та педагогіки успіху;
- перемоги учнів в районних, обласних конкурсах-захистах МАН;

- школа життєтворчості.

Вміння навчати називають "божим даром". Педагогу, що займається мають бути властиві: дружелюбність і чуйність, вміння розібратися в психологічних особливостях дітей, відчувати їхні потреби, інтереси, розуміти нахили; високий рівень інтелекту; досвід роботи з дітьми; широке коло інтересів і вмінь; живий активний характер; постійне самовдосконалення; творчий нетрадиційний світогляд; здатність до самоаналізу, самооцінки.

Готовність педагога працювати передбачає також наявність у нього **професійних і теоретичних знань і умінь:**

- здатність будувати індивідуальне навчання з урахуванням психолого-діагностичного обстеження дітей;
- розробляти і модифікувати навчальні програми;
- стимулювати пізнавальні, творчі здібності учнів;
- консультувати учнів, оцінювати їхні успіхи.

Принципово важливою умовою визнання професійної відповідності педагога є:

- наявність педагогічної системи, що забезпечує навчально-виховний процес;
- відкритість педагога до нового і здатність його гнучко вдосконалювати свою педагогічну систему;
- готовність педагога до безкорисливих проявів.

Для забезпечення творчого навчально-виховного процесу науковий керівник має виконувати функції:

- психолога, який послідовно створює творчий психологічний клімат на основі врахування індивідуальних особливостей учнів;
- організатора дослідницької діяльності, який створює умови творчої самостійної діяльності;
- координатора дій;

- експерта, який здійснює експертну оцінку творчої діяльності вихованців і відповідає за дотримання наукової термінології, використання понять, законів, методів, засобів;

- консультанта, який у разі необхідності надає консультативну допомогу вихованцям з будь-яких проблем;

- філософа, який спрямовує творчу активність на виявлення філософської основи будь-яких закономірностей, явищ, категорій.

Проект системи пошуку та диференціації обдарованих дітей

Система має декілька рівнів, і на кожному з них ряд послідовних кроків (див. таблицю 1).

I рівень - це анкетування вчителів, дітей, батьків, інтерв'ю дітей і батьків, вивчення та аналіз результатів академічних досягнень учнів, результатів їх творчої роботи;

II рівень - тестування вихованців творчого об'єднання гуртка. Тест - це випробування, результатом якого є оцінювання та інтерпретація одержаних результатів. Педагоги повинні використовувати для пошуку та диференціації здібних, обдарованих, талановитих дітей різні тести, анкети. Ці тести складаються керівниками гуртків (методоб'єднаннями) та застосовуються для визначення рівня знань, навиків, умінь учнів з конкретних видів творчої діяльності.

Керівники гуртків можуть і повинні використовувати свої тести, які треба стандартизувати за вимогами типових програм.

III рівень - тестування рівнів академічних досягнень. Тести здібностей та тести загального розумового розвитку.

IV рівень - пошуку - психологічні тести (регіональні, державні стандарти), за допомогою яких встановлюється та оцінюється рівень розвитку особистості, індивідуальні особливості учня.

Керівник гуртка повинен володіти основами тестології, вміти використовувати психологічні тести для визначення особливостей

пізнавальних, емоційно-вольових, психічних процесів учня: пам'яті, мислення, мовлення, волі, уваги, відчуття, сприймання, уяви тощо. Для психологічно грамотного застосування тестів треба мати відповідну підготовку. Добре, якщо частину цієї роботи візьме на себе комп'ютер.

V рівень - глибоке психологічне тестування - всебічний аналіз особистості учня, виявлення особливостей її розвитку, визначення рівня інтелектуальних здібностей і темпу їх розвитку. Це справа психологів.

VI – VII рівні - типологічна диференціація та розробка індивідуальних програм розвитку обдарованих.

Ознаки того, що учень демонструє значні здібності в порівнянні зі своїми однолітками, що він має достатній обсяг можливостей та задатків, що потенції учня перебільшують його досягнення - все накопичується в пам'яті керівника гуртка впродовж досвіду роботи в групі, спілкування з учнем. Система заходів і диференціація поєднує анкетування вихованців, керівників та батьків, їх оціночні опитувачі, інтерв'ю з батьками, вивчення даних успішності, відгуки про творчий доробок учнів.

Матеріали першого рівня допоможуть визначити тих дітей, обдарованість яких повинна стати предметом диференціації. Матеріальне забезпечення другого рівня є справою самих керівників методоб'єднань. Саме вони повинні розробляти тести. Для цього достатньо розібратись в азбуці тестології, навчитись конструювати тести за аналогом.

Застосування тестів не виключає аналіз даних успішності учнів за результатами контрольних робіт, іспитів тощо. Тести доповнюють ці дані, а може й об'єктивують оцінку умінь, знань учнів. Вони допомагають підготувати учнів щодо їх академічної успішності, підкажуть тактику навчання, а головне - допоможуть краще пізнати особистість учня.

Тести III рівня розробляються на професійному рівні. Приклад тестів цього типу - тест загальних розумових здібностей Отіс-Ленона, точніше,

його адаптований варіант для українських шкіл (4-5 клас) . Тести цього рівня стандартизовані за регіональними (обласними) державними нормами.

На IV і V рівні використовуються стандартизовані психологічні тести інтелекту здібностей особистості, рівень і темпи розвитку інтелектуальних здібностей, прогнозується потенціальний рівень обдарованості, визначаються особливості пізнавальних, емоційно-вольових процесів учня, самотність його психічного складу. Зіставлення кількісних даних, що характеризують рівні розвитку психологічних властивостей учня, дасть змогу скласти психологічну характеристику особистості, яка допоможе розв'язати завдання VI і VII рівнів диференціації.

Аналізуючи схему диференціації, декілька думок про хиби на шляху визначення обдарованих і подальшої роботи з ними.

Керувати – це передбачати. Тим, хто береться впроваджувати в життя систему диференціації, потрібно знати ось що. По-перше, визначення обдарованих і талановитих учнів (а їх відсоток не сягає 7-1-%) і відокремлення їх для створення найкращих умов розвитку має і зворотну сторону, але не для обдарованих: вони є елітне зерно – надія нації. Відокремлення обдарованих від тих, чий рівень визначається як такий, що трохи перевищує середній, не може не вплинути на уповільнення їхнього темпу розвитку. По-друге, диференціація за допомогою тестових методик – це дуже складна й високопрофесійна справа.

Таблиця 1. Система пошуку та диференціації обдарованих дітей

Рівень	Зміст заходів	Що визначається	Форми, види збору інформації	Отримані результати
I	Визначення учнів, які відрізняються від інших своїми здібностями, стилем поведінки	Визначення здібних, обдарованих, талановитих на основі спостережень та порівняння з однолітками	Інтерв'ю, опитувачі, таблиці успішності, доробки учнів	Встановлюється коло учнів, які відрізняються від однолітків за своїми здібностями, поведінкою

II	Групове тестування вихованців керівником гуртка	Визначення рівня знань, умінь, здобутих з певного виду творчої діяльності	Тести	Ранжування по оцінці наявних знань, умінь, навичок.
III	Тести (групові) академічних досягнень та загального розумового розвитку	Рівень загального розумового розвитку	Стандартизовані тести (бланкові, апаратні, комп'ютерні)	Оцінювання актуального прогнозування потенційного рівня розвитку особистості
IV	Групове та індивідуальне тестування учнів психологом, педагогом	Визначаються психофізіологічні особливості учнів	Стандартизовані (державна, регіональна норма), тести	Оцінювання рівня розвитку пізнавальних процесів, характерологічних рис особистості щодо вікової норми
V	Індивідуальне поглиблене тестування окремих учнів психологом	Визначається рівень інтелектуальних здібностей, темпу розвитку, індивідуальних особливостей, творчих здібностей	Аналітичні тести інтелекту, здібностей, особистісні	Оцінка та прогноз рівня розвитку певної інтелектуальної здібності, визначення темпу інтелектуального розвитку, розвитку творчих здібностей
VI	Типологічна диференціація	Тип і види обдарованості	Аналіз даних I-V рівнів	Встановлюється тип обдарованості, рівень розвитку
VII	Розробка індивідуальних програм розвитку	Умови, за якими розвиток здібностей особистості буде найкращим	Спільна робота психолога, керівника гуртка	Конкретна програма індивідуального розвитку дитини з її психолого-педагогічним забезпеченням

Тест на визначення коефіцієнту, що оцінює рівень нереалізованого інтелектуального потенціалу

1. Яке слово вам хотілося б співвіднести зі словом "крокодил"?

- А) екскаватор;
- Б) зелений;
- В) бегемот.

2. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) якщо ти атеїст, то все одно повинен поважати цінності релігійної культури;
- Б) якщо ти атеїст, то не переходь дорогу на червоне світло;
- В) жодний не подобається.

3. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) життя - це подорож у майбутнє;
- Б) життя – це подорож у минуле;
- В) жодний не подобається.

4. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) застав дурня Богу молитися, то він свій лоб розіб'є, ідучи молитися - чужий лоб розіб'є;
- Б) застав дурня Богу молитися, він все одно дурнем залишиться;
- В) жодний не подобається.

5. Град схожий на ...

- А) десант парашутистів;
- Б) сльози мамонта;
- В) град, що падає.

6. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) важко бути божеством;
- Б) нудно бути божеством;
- В) жодний не подобається.

7. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) якби людина, якій за життя багато хто поклоняється, стала богом, то місяць назвали б її ім'ям;
- Б) якби людина, якій за життя багато хто поклоняється, стала божеством, то на небі стало б більше зірок;
- В) жодний не подобається.

8. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) мандруючи, ми змінюємо своє теперішнє;
- Б) мандруючи, ми поліпшуємо своє минуле;
- В) жодний не подобається.

9. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) кольорові телевізори, що часто ламаються, економлять ваш робочий час;
- Б) кольорові телевізори, що часто ламаються, свідчать про низьку якість виробів нашої електронної промисловості;
- В) жодний не подобається.

10. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) потопаючий зрозумів, що рятування потопаючих – справа рук самих потопаючих;
- Б) потопаючий зрозумів, що є справою всього його життя;
- В) жодний не подобається.

11. Який вираз вам найбільше подобається?

- А) винахідник подібний до злодія, що зламує сейфи;
- Б) винахідник подібний до антени;
- В) жодний не подобається.

* Обвести олівцем правильний варіант відповіді

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Клас _____

Школа _____

Схема аналізу заняття з обдарованими дітьми в позашкільному закладі

I. Готовність керівника до заняття:

- визначення мети заняття, добір ефективних методів та прийомів;
- наявність наочних посібників, роздаткового матеріалу;
- психологічна готовність до проведення заняття;
- створення санітарно-гігієнічних умов.

II. Готовність учнівського колективу до занять:

- наявність необхідного матеріалу, інструментів, літератури;
- озброєння дітей методами та прийомами розумової праці, творча спрямованість.

III. Організація навчально-виховного процесу:

- застосування педагогічних методів та прийомів для актуалізації пізнавальної діяльності, збагачення особистого досвіду дитини;
- насичення заняття розвивальними ситуаціями, створення ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання;
- створення умов для розвитку естетичних почуттів та творчих здібностей учнів;
- створення ситуації вільного вибору і відповідальності за обране рішення;
- домінування самостійної роботи, варіювання типів самостійних робіт;
- врахування вікових особливостей, індивідуальних і колективних запитів та інтересів дітей;
- впровадження інноваційних педагогічних технологій в навчально-виховний процес;
- мова вчителя і вихованців;
- створення морально-психологічного клімату, здорових міжособистісних стосунків, забезпечення умов захищеності, прояв довір'я і толерантності;
- ефективне використання навчального часу.

IV. Висновок:

- результативність заняття;
- досягнення поставленої мети;
- ефективність навчально-виховного процесу щодо розвитку творчої особистості, забезпечення ситуації успіху.

Специфіка гурткової роботи з обдарованою дитиною.

Як розвивати творчі здібності обдарованих дітей.

1. Підхоплюй думки учнів і оцінюй їх зразу, підкреслюючи їх важливість та оригінальність, тощо.
2. Підкреслюй інтерес дітей до нового.
3. Заохочуй оперування предметами, матеріалами, ідеями. Дитина практично вирішує дослідницькі завдання.
4. Вчи дітей систематичній самооцінці кожної думки. Ніколи не відкидай її.
5. Виробляй у дітей терпиме ставлення до нових понять, думок.
6. Не вимагай запам'ятовування схем, таблиць, формул, одностороннього рішення, де є багатоваріантні способи.
7. Культивувай творчу атмосферу – учні повинні знати, що творчі пропозиції, думки клас зустрічає з визнанням, приймає і їх використовує.
8. Вчи дітей цінувати свої та чужі думки. Цінно фіксувати їх у блокноті.
9. Іноді ровесники відносяться до здібних дітей агресивно, це необхідно попередити. Найкращим засобом є пояснення здібному, що це характерно, і розвивати у ньому терпимість та впевненість.
10. Пропонуй цікаві факти, випадки, технічні та наукові ідеї.
11. Розсіюй страх у талановитих дітей.
12. Стимулюй і підтримуй ініціативу учнів, самостійність. Підкидай проекти, які можуть захоплювати.
13. Створюй проблемні ситуації, що вимагають альтернативи,

прогнозування, уяви.

14. Створюй у школі періоди творчої активності, багато геніальних рішень приходить в такі фази..

15. Допомагай оволодівати технічними засобами.

16. Розвивай критичне ставлення.

17. Вчи доводити починання до логічного завершення.

18. Впливай особистим прикладом.

Мета запропонованих матеріалів – допомогти керівникам гурткової роботи, вчителям, класним керівникам, практичним психологам та студентам педагогічних закладів освіти краще пізнати своїх вихованців і правильно визначити шляхи подальшого їх самовдосконалення. Це є надійний шлях пізнання кожним юним дослідником своїх творчих можливостей, а часто – професійного самовизначення.

ДОДАТКИ

МАТЕРІАЛИ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ГРИ “ЕРУДИТ”

Положення про інтелектуальну гру "Ерудит"

1. Мета і завдання

Проводиться з метою якісного оновлення змісту, форм і методів роботи з обдарованою молоддю, пошуку та створення умов для підтримки талановитої молоді, розвитку самореалізації особистості, розкриття природних здібностей, інтелекту.

2. Організатори

Організація конкурсу та безпосереднє проведення покладається на Центр дитячої та юнацької творчості. Склад оргкомітету та журі виголошується на відкритті конкурсу.

3. Місце, час та порядок проведення

Конкурс проводиться ____ _____ 200__ року о ____ год на базі Центру дитячої та юнацької творчості.

4. Умови проведення конкурсу

У конкурсі беруть участь учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Конкурс проводиться відповідно до структури програми. Пропонується залучити 6 учасників з 6 загальноосвітніх шкіл . Конкурс проводиться в три етапи:

I етап – "візитка" учасника,

II етап – турнір "ерудитів",

III етап – фінальна гра.

Для I етапу "Візитка" потрібно підготувати коротку інформацію про себе (клас, улюблені предмети, світ своїх захоплень, побажання суперникам і т.д.)

II етап – учасники змагатимуться в ерудиції з таких предметів:

математика, українська мова та література, історія і право, біологія, географія, хімія.

III етап – змагаються два учасники, що набрали найбільшу кількість балів до визначення переможця.

До конкурсу "Мої захоплення" учасники готуються заздалегідь. Це може бути цікавий експеримент, власний витвір мистецтва, предмет рукоділля, виконання художніх творів (поезія, танець, музичний твір тощо).

5. Підведення підсумків та нагородження

У конкурсі оцінюється повнота розкриття теми, аргументованість, ерудиція, культура мовлення, вичерпність відповідей, базові знання учасників.

Рішення конкурсної комісії є остаточним і перегляду не підлягає. Кількість призових місць – два. Це - **"переможець"** та **"фіналіст"** конкурсу.

План проведення інтелектуальної гри “Ерудит”

Дата проведення: _____

Місце проведення: _____

Час проведення: _____

Етапи проведення	Виконавці
Частина I Оголошення основної мети заходу	
Частина II Оголошення членів журі та лічильної комісії	
Частина III Представлення учасників змагання	
Частина IV Правила та умови проведення інтелект-шоу	
Частина V “Візитка” – знайомство з учасниками конкурсу	
Частина VI Проведення інтелект-шоу	
Частина VII Музична пауза	
Частина VIII Підведення підсумків. Вручення призів переможцям	

Конкурсні завдання з навчальних предметів (для II етапу)**Конкурс I**

Додаток А

Математика

1. Число, яке має не більше, як два дільники?	(<u>Просте</u>)
2. Десять в кубі?	(<u>Тисяча</u>)
3. Ціле число, що ділиться на два?	(<u>Парне</u>)
4. Математична рівність, в якій одна або декілька груп є невідомими?	(<u>Рівняння</u>)
5. Добуток декількох однакових множників?	(<u>Степінь</u>)
6. Твердження, яке треба довести?	(<u>Теорема</u>)
7. Кут, більший за прямий, але менший за розгорнутий?	(<u>Тупий</u>)
8. Вираз $b^2 - 4ac$?	(<u>Дискримінант</u>)
9. Сума довжин сторін многокутника?	<u> </u> (<u>Периметр</u>)
10. Тангенс 45^0 ?	(<u>Одиниця</u>)

Додаткові завдання

1. Паралелограм, у якого діагоналі рівні?	(<u>Прямокутник</u>)
2. Графік функції $y = x^2$?	(<u>Парабола</u>)
3. Дві прямі, які на площині не перетинаються?	(<u>Паралельні</u>)

Додаток Б

Українська мова і література

1. Алегоричний твір повчального характеру?	(<u>Байка</u>)
2. Поєднання однакових, спільнокореневих або близьких за значенням слів?	(<u>Тавтологія</u>)

3. Слово протилежного значення? (Антонім)
4. Опис природи в літературному творі? (Пейзаж)
5. Рід літератури, в творах якого зображується внутрішній світ людини? (Лірика)
6. Двоскладова стопа з наголосом на першому складі? (Хорей)
7. Що таке псевдонім? (Вигадане ім'я)
8. Український відповідник російського слова "непосредственный"? (Безпосередній)
9. Такий, що не згинається – сказати одним словом? (Незгинний)
10. В часи Платона людей, що любили багато розмовляти називали? (Філологами)

Додаткові завдання:

1. Обрядові пісні, що виконуються на Різдво? (Колядки)
2. Розмова однієї особи? (Монолог)
3. Художнє перебільшення? (Гіпербола)

Додаток В

Географія

1. Древні греки звали цю ріку Борисфен, римляни – Дапанарис, турки – Узу, слов'яни – Славутич? (Дніпро)
2. На якому материку немає жодної річки? (Антарктида)
3. Яка кругосвітня подорож буде коротша: по 60 паралелі чи по 30? (по 60)
4. Чи можна сховати найвищу гору в океані? В якому? (можна, в Тихому)
5. Який меридіан найдовший? (немає, всі однакові)
6. Мостова споруда для проведення водопроводу? (Акведук)
7. Стародавня назва Греції? (Еллада)
8. Обмеження на ввіз товару в країну? (Ембарго)
9. Яке море не має берегів? (Саргасове)

10. В'їзд іноземців у країну на тривале або постійне проживання?

(Імміграція)

Додаткові питання:

1. Яка країна розташована на багатьох тисячах островів?

(Японія)

2. Ким було вперше винайдено магнітний компас?

(Древніми китайськими мореплавцями)

3. В яку геологічну еру ми живемо?

(Кайнозойську)

Конкурс II

"Проблема"

Вже не один рік в шкільних навчальних закладах діє система оцінювання початкових досягнень учнів за дванадцятибальною шкалою. Одні думки звучать про досконалість старої системи, тобто п'ятибальне оцінювання знань, їхні опоненти вважають, що об'єктивніше оцінювання можливо лише за більшою кількістю балів.

Який варіант для Вас найбільш прийнятний?

Ваші думки з цього приводу, адже недалеко той час коли Вам вручатимуть атестати оцінювання Ваших знань?

Конкурс III

Підказки (уривки)

1. Це чудовий і корисний напій.

2. Для багатьох народів він необхідний і нічим не замінний, як хліб.

3. Вперше його стали пити в Китаї, де він відомий з давніх-давен. В Росію цей напій прийшов лише в XVII столітті.

4. Він швидко поширився, але довгий час ще був дуже дорогим. Для селян був майже недоступний і вони пили лише в особливих випадках.
5. Зараз без нього не обходиться ні одна задушевна бесіда, він став помічником не тільки як вияв гостинності, а й добрий помічник для підтримки хорошого здоров'я.

(Чай)

Конкурс IV

"Поясни дослід"

В одній країні жила дуже вередлива царівна. Від її вибриків не раз потерпав весь царський дім. Одного разу надумала вона дати таке завдання придворному магу і алхіміку, щоб виконати це йому не вдалося. Покликала вона його до себе і наказала: "Велю тобі для моїх гостей приготувати такий чудо-напій, щоб в одній склянці було вино, молоко і вода одночасно. Як не виконаєш, страчу тебе за непокору царського наказу". Зажурився на це маг, бо перелякала до смерті його своїм наказом царівна. Цілу ніч він провів у своїй лабораторії. На другий день пішов до царівни і продемонстрував їй склянку з чудо-напоєм. А зараз я продемонструю, як це він зробив. (Вчитель демонструє дослід).

Завдання:

Як ви гадаєте, які речовини (нагадую, що вони є в кожній шкільній лабораторії) маг використав для виконання царського наказу?

Правильна відповідь:

Хімік змочив склянку розчином фенолфталеїну, це безбарвний розчин, тому змочені стінки не були помітні. Потім долив до склянки розчин солі карбонату Натрію. Сіль утворена сильною основою і слабою кислотою, середовище стало лужним і тому фенолфталеїн набув

малинового кольору. Це - "вино". Потім доливаємо до отриманого розчину безбарвний розчин хлориду Барію. Отриманий розчин побіліє з утворенням нерозчинної солі карбонату барію. Це утворилось "молоко". Якщо сюди долити розчин хлоридної кислоти, то вміст склянки знову стане безбарвним, тобто "вода".

Наголошую, що напоєм це називається умовно, тому пити ці розчини категорично заборонено!

Конкурс V

I. Вибрати правильну відповідь:

1. Абак:

- А) обчислювальна дошка у древніх римлян та греків;
- Б) рослини, волокна яких використовували для виготовлення мішків;
- В) сорт тютюну;
- Г) дешевий шинок.

2. Аболіціонізм:

- А) середньовічне вчення про буття людини;
- Б) необмежена монархія;
- В) напрям в образотворчому мистецтві;
- Г) суспільний рух.

3. Агава:

- А) болотяний птах;
- Б) лікарський препарат;
- В) рід рослин;
- Г) гібрид гарбуза.

4. Агор:

- А) хвороба бджіл;
- Б) розмінна монета Ізраїлю;
- В) суміш графіту з водою;
- Г) алкогольний напій.

5. Агуті:

- А) гризун;
- Б) синьо-зелені водорості;
- В) бразильська лотерея;
- Г) сукупність островів Індонезії.

6. Акведук:

- А) мостова споруда для проведення водопроводу;
- Б) тропічний фрукт;
- В) скульптурна прикраса;
- Г) лук, який використовували , щоб перевірити влучність стрільців.

7. Альма-матер:

- А) парламент в Ірландії;
- Б) старовинна студентська назва університету;
- В) "батьківщина" іспанською мовою;
- Г) монастирська бібліотека.

8. Бакара

- А) гра в Кувейті;
- Б) верхній одяг індонезійців;

Конкурс VI

Завдання блиц-турніру фіналістів (для III етапу)

Додаток А

1. Яка речовина неодмінно бере участь у гідролізі? (Вода)
2. Яке "взуття" можна розглядати під мікроскопом? (Інфузорії туфельки)
3. Який найбільший у світі острів? (Гренландія)
4. Чиї хромосоми визначають стать майбутньої дитини? (Чоловічі)
5. Село, в якому народився Тарас Шевченко? (Моринці)
6. Назвіть три світові релігії: буддизм, християнство та ... (Іслам)

7. В якому місяці є останній день року? (В грудні)
8. Який із князів Київської Русі отримав титул короля? (Данило Галицький)
9. Птах без пір'я, живе в норі? (Ківі)
10. Яка планета ближча до Сонця: Марс чи Меркурій? (Меркурій)

Додаток Б

1. Виступ без підготовки? (Експромт)
2. Як називали дерев'яні черевики? (Сабо)
3. Автор вірша "Ще не вмерла Україна"? (П. Чубинський)
4. Змагання рицарів? (Турнір)
5. Флібустьєри – це пірати чи воїни? (Пірати)
6. Судно Ноя? (Ковчег)
7. Слово – це срібло, а що таке – золото? (Мовчання)
8. Птах, символ мудрості у стародавніх греків? (Сова)
9. Що важче: кілограм вати чи кілограм заліза? (Однаково)
10. Священна книга мусульман? (Коран)

Література

1. Антонова О.Є. Обґрунтування моделі педагогічної обдарованості майбутнього вчителя //Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. – Вип.9. – К., 2006. – Кн. II.
2. Губенко О.В. "Тренінг здібності до засвоєння навчальної інформації", "Обдарована дитина" №6 2004 р.
3. Енгельмейер П.К. "Виховання творчої зрілості", "Обдарована дитина",№1 2004 р.
4. Замліла Н.С. "Метод проектів - одна з форм роботи з обдарованою молоддю", "Обдарована дитина" №9 2004 р.
5. Ковбасенко Л.І. "Виховання наукової зміни", "Обдарована дитина" №7 2004 р.
6. Кучерявий А.Г. "Организация детского творчества", "Обдарована дитина", №2 2004 р.
7. Кульчицька О.І. "Соціальне середовище у розвитку обдарованості" "Обдарована дитина" №8 2004 р.
8. Смульсон М.Л. "Технології інтелектуального тренінгу та їх розливальний вплив ", "Обдарована дитина", №9 2004 р.
9. Чудновський В.Е., Юркевич В.С., "Як вчитель повинен ставитися до обдарованості", "Обдарована дитина " №8 2004 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I. Теоретико-методологічні підходи до вивчення природи обдарованості	4
Розділ II. Специфіка навчально-виховної роботи з обдарованою учнівською та студентською молоддю.....	
Розділ III. Організація роботи з обдарованими учнями в позашкільному навчальному закладі.....	18
ДОДАТКИ.....	32
Література	43